

**Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
Фінансово-економічний факультет
Кафедра фінансів і банківської справи**

**НАУКОВА РОБОТА НА ТЕМУ:
«ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»**

Виконали :
студентка групи 103-ЕФ
Богатирчук Марія
студентка групи 101-ФМ
Лекунович Анна

Полтава 2014

Зміст

Вступ.....	3
I. Нормативно-правове регулювання пенсійного забезпечення в Україні.....	5
II. Особливості розрахунку пенсії в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.....	10
III. Міжнародний досвід побудови систем пенсійного страхування та його імплементація в Україні.....	17
Висновок.....	31
Список використаних джерел.....	33

Вступ

Якість пенсійного забезпечення населення територіальних громад є дійсно актуальним питанням на сьогодні, бо це є основною складовою частиною системи соціального захисту населення регіону, що передбачає забезпечення відповідного рівня доходів осіб пенсійного віку та максимальної залежності пенсійних виплат від персоніфікованих страхових внесків застрахованих осіб. Проте, останнім часом в Україні зростає невідповідність між рівнем змін в економіці як країни так і її регіонів, та відносною стабільністю системи пенсійного забезпечення. Штучно утримувана стабільність, а також певні спроби модифікувати цю систему, щоб пристосувати до потреб окремих прошарків суспільства, призвели до накопичення низки проблем, вирішення яких є надзвичайно актуальним в сучасних умовах.

Питаннями удосконалення діючої системи пенсійного забезпечення займалося багато вітчизняних вчених, серед яких В.С. Бастричев, А.В. Галімов, О.М. Губрієнко, А.О. Дарієнко, О.І. Кондюх, Г.А. Стасюк, П. Філіпчук, С.Є. Шпильовий, Н.Є. Шутовська, Н.Б. Ярошевич та інші. Однак, до цих пір залишаються невирішеними проблеми функціонування окремих рівнів пенсійної системи України, їх правове й фінансове забезпечення тощо.

Метою дослідження є вивчення, акумулювання, систематизація та висвітлення проблем, що супроводжують розвиток системи пенсійного забезпечення населення територіальних громад в Україні.

В Україні створена трьохрівнева система пенсійного забезпечення: солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та система недержавного пенсійного забезпечення. Утворення такої пенсійної системи мало на меті розподілення між трьома її складовими ризики, пов'язані з демографічною ситуацією та з коливаннями в економіці й на ринку капіталів, що дозволило б зробити систему більш фінансово збалансованою і стійкою, а також застрахувати працівників від зниження рівня доходів після досягнення пенсійного віку.

В процесі розвитку вітчизняної системи пенсійного забезпечення виявляється, що вона значною мірою ґрунтується на принципах (засадах), успадкованих з радянських часів, не дивлячись на неодноразові спроби реформування, та є в цілому неефективною як у суто економічному аспекті (лягає тягарем на Державний бюджет України), так і з погляду соціальної справедливості (недодержання страхових принципів – наявність значних пільг у пенсійному забезпеченні окремих категорій працівників при однаковому розмірі відрахувань; низький рівень пенсій більшості пенсіонерів)

Функціонування кожного рівня пенсійної системи України стикається з цілою низкою проблем, але виділити і звернути увагу ми хочемо на недосконалість накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а саме:

- накопичувальна система не має чітко розробленого механізму впровадження її в “життя”;
- існування інформаційного бар'єру, який не дає змоги ознайомитись з перевагами даного рівня пенсійної системи;
- негативний вплив зрілої вікової структури, яка передбачає утримуючий характер ліквідних грошових коштів для здійснення майбутніх пенсійних виплат.

Таким чином, недосконалість накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є однією з бар'єрів перед Європою і якісно розвиненою пенсійною системою для України. Перелік наведених проблемних питань у сфері пенсійного забезпечення, не є вичерпним, однак, їх вирішення повинно сприяти процесу створення в Україні та її регіонах, ефективної, збалансованої та стійкої пенсійної системи, що відповідає сучасним соціально-економічним вимогам та світовим стандартам. І при великому бажанні, детальному аналітичному аналізі статистики цей процес можна запустити.

I. Нормативно-правове регулювання пенсійного забезпечення в Україні

Пенсійне забезпечення в Україні є державною системою, яка є основною складовою системи соціального захисту населення. Міністерство праці та соціальної політики України є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпеченням державної політики у сфері пенсійного забезпечення. Управління фінансами пенсійного забезпечення здійснює Пенсійний фонд України.

З 1 січня 2004 року набрав чинності Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003, який передбачає трирівневу систему пенсійного забезпечення (рис. 1).

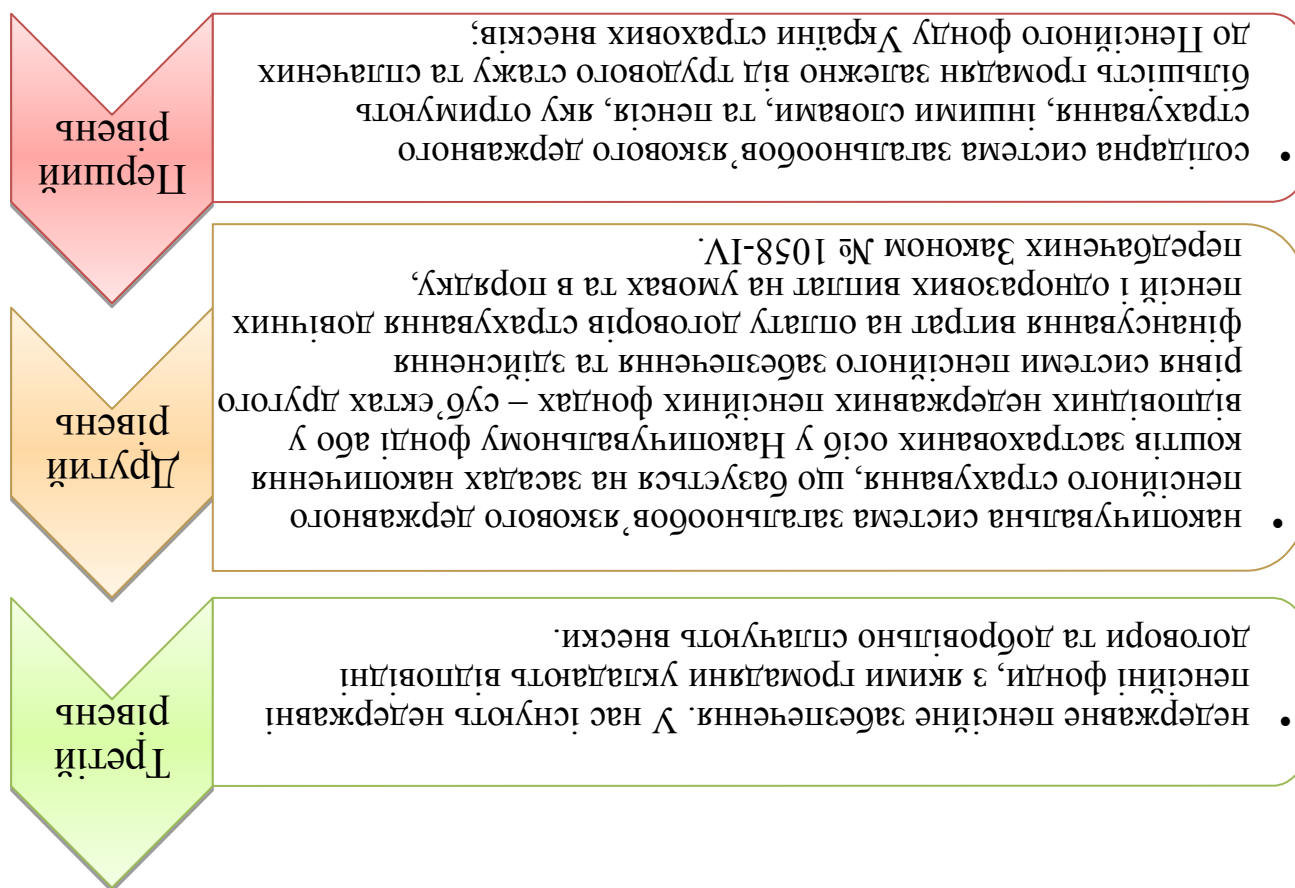

Рис. 1. Система пенсійного забезпечення України

Суб’єктами солідарної системи є:

- застраховані особи, а в окремих випадках, визначених Законом, члени їхніх сімей та інші особи;

- страховальники;
- Пенсійний фонд;
- уповноважений банк;
- підприємства, установи, організації, що здійснюють виплату і доставку пенсій.

Суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення є:

- особи, від імені та на користь яких здійснюється накопичення інвестування коштів;
- підприємства, установи, організації та фізичні особи, що здійснюють перерахування внесків до системи накопичувального пенсійного забезпечення;
- Накопичувальний фонд;
- недержавні пенсійні фонди;
- юридичні особи, які здійснюють адміністративне управління Накопичувальним фондом і недержавними пенсійними фондами та управління їх пенсійними активами;
- зберігач;
- страхові організації.

Інші суб'єкти системи накопичувального пенсійного забезпечення можуть бути визначені законами України.

Відповідно до Закону № 1058-IV за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

- 1) пенсія за віком;
- 2) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);
- 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати:

- 1) довічна пенсія з установленим періодом;
- 2) довічна обумовлена пенсія;

3) довічна пенсія подружжя;

4) одноразова виплата.

Окрім закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», в Україні діє ряд нормативних актів, що регулюють питання нарахування пенсії і її величини (табл. 1).

Таблиця 1

Основні нормативні акти щодо питань пенсійного забезпечення

Закон	Основні положення	Суб'єкти
«Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003	<p>Передбачає трирівневу систему пенсійного забезпечення.</p> <p>Призначаються виплати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) пенсія за віком (після досягнення 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років; залежить від розміру стажу та заробітної плати); 2) пенсія по інвалідності (залежить від групи інвалідності) 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника (призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу). 	Всі громадяни України
«Про прокуратуру» №1789-XII від 05.11.1991	<p>Пенсія призначається в розмірі 70 відсотків від суми місячної (чинної) заробітної плати, до якої включаються всі види оплати праці, з якої було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, одержуваної перед місяцем звернення за призначенням пенсії.</p>	Прокурори та слідчі

«Про державну службу» №3723-ХІІ від 16.12.1993	Пенсія державним службовцям призначається в розмірі 70 відсотків суми їх заробітної плати, з якої було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а особам, які на час звернення за призначенням пенсії не є державними службовцями, - у розмірі 70 відсотків заробітної плати працюючого державного службовця відповідної посади та рангу за останнім місцем роботи на державній службі, з якої було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.	Державні службовці
---	--	--------------------

Продовження □ абл. 1

«Про статус народного депутата України» №2790-ХІІ від 17.12.1992	Після досягнення чоловіками і жінками - пенсійного віку, та за наявності страхового стажу, необхідного для призначення пенсії за віком, а також у разі визнання інвалідом І або ІІ групи народному депутату призначається пенсія в розмірі 70 відсотків суми місячної заробітної плати працюючого народного депутата з урахуванням всіх доплат та надбавок до посадового окладу, з якої було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року - страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Нарахування пенсії здійснюється із суми заробітної плати, що складається з посадового окладу з урахуванням усіх доплат та надбавок працюючого народного депутата на момент призначення пенсії.	Народні депутати України
---	--	--------------------------

<p>«Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ» № 2262-ХІІ від 09.04.1992</p>	<p>Передбачено такі види пенсій: за вислугу років, по інвалідності та в разі втрати годувальника. Пенсії за вислугу років призначаються в таких розмірах:</p> <ul style="list-style-type: none"> • особам, які мають вислугу 20 років і більше: за вислугу 20 років- 50%, а звільненим у відставку за віком або за станом здоров'я- 55% відповідних сум грошового забезпечення; за кожен рік вислуги понад 20 років - 3% відповідних сум грошового забезпечення; • особам, які мають страховий стаж 25 років і більше, з яких не менше 12 календарних років і 6 місяців становить військова або державна служба: за страховий стаж 25 років - 50% і за кожен повний рік стажу. 	<p>Особи, які перебували навійськовій службі, наслужбі в органах внутрішніх справ, удержавній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації .</p>
--	--	---

Продовження табл. 1

	<ul style="list-style-type: none"> • понад 25 років - 1% відповідних сум грошового забезпечення; • військовослужбовцям, які звільняються з військової служби на умовах Закону № 1763: за вислугу 20 років - 50% відповідних сум грошового забезпечення зі збільшенням цього розміру на 3% за кожен повний рік вислуги понад 20 років, але не більше ніж 65% відповідних сум грошового забезпечення. <p>Пенсії по інвалідності призначаються в таких розмірах:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інвалідам війни I групи - 100%, II групи - 80%, III групи - 60% відповідних сум грошового забезпечення (заробітку); • іншим інвалідам I групи - 70%, II групи - 	<p>України, в органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України, та деякі інші особи.</p>
--	--	---

	<p>60%, III групи - 40% відповідних сум грошового забезпечення (заробітку).</p> <p>Пенсії в разі втрати годувальника призначаються в таких розмірах:</p> <ul style="list-style-type: none"> • членам сімей військовослужбовців, що померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних при захисті Батьківщини, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи або виконанні інших обов'язків військової служби (службових обов'язків), або внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях та підпільних організаціях і групах, визнаних такими законодавством України, ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи чи участю у бойових діях у мирний час - 40% заробітку 	
	<ul style="list-style-type: none"> • годувальника на кожного непрацевдатного члена сім'ї; у таких самих розмірах, незалежно від причини смерті годувальника, обчислюються пенсії членам сімей померлих інвалідів війни та членам сімей, до складу яких входять діти, які втратили обох батьків; • сім'ям військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за Законом № 2262, що померли внаслідок каліцтва, одержаного в результаті нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби (службових обов'язків), або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби, - 30% заробітку годувальника на кожного непрацевдатного члена сім'ї. 	

Продовження табл. 1

<p>«Про пенсійне за забезпечення» № 1788-ХІІ від 05.11.1991</p>	<p>Підвищення пенсій деяким категоріям громадян Призначені пенсії підвищуються:</p> <p>а) пенсії за віком інвалідам війни - на суму мінімального розміру пенсії по інвалідності, встановленого Законом України про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ для інвалідів війни з числа солдатів і матросів строкової служби по відповідній групі інвалідності;</p> <p>б) іншим учасникам війни з числа військовослужбовців, які проходили службу в складі діючої армії, партизанських загонах і з'єднаннях, військовослужбовцям, які брали участь у бойових діях при виконанні</p>	<p>Інваліди війни, військовослужбовці, які приймали участь у бойових діях, інвалідам, каліцтво яких спричинене бойовими діями періоду Великої Вітчизняної війни, громадянам, які зазнали політичних</p>
---	--	---

	<p>інтернаціонального обов'язку та особам вільнонайманого складу діючої армії, батькам та дружині, якщо вона не взяла повторний шлюб, військовослужбовців, які загинули на фронті, при виконанні інтернаціонального обов'язку або інших обов'язків військової служби, - на 50 процентів мінімальної пенсії за віком;</p> <p>в) пенсії по інвалідності з дитинства внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, пов'язаних з бойовими діями в період Великої Вітчизняної війни чи пов'язаних з їх наслідками, а також пенсії в разі втрати годувальника інвалідам з дитинства внаслідок зазначених причин - на 15 процентів мінімальної пенсії за віком;</p> <p>г) громадянам, які необґрунтовано зазнали політичних репресій і згодом були реабілітовані, призначені пенсії - на 50 процентів, а членам їх сімей, яких було примусово переселено, - на 25 процентів мінімальної пенсії за віком.</p>	репресій і згодом були реабілітовані.
--	--	---------------------------------------

Тож, існує безліч законів і підзаконних нормативно-правових актів, згідно з якими забезпечується пенсійне страхування в Україні. Зазначені вище норми повинні надавати громадянам впевненості в подальшому матеріальному забезпеченні у непрацездатному віці та на випадок травми або каліцтва. Проте, законодавство не ідеальне, адже для окремих категорій громадян законами України можуть встановлюватись інші, відмінні від загальнообов'язкового пенсійного страхування і недержавного пенсійного забезпечення, умови, норми та порядок пенсійного забезпечення. Це стосується пенсійного забезпечення військовослужбовців, науковців, державних службовців, народних депутатів, журналістів державних засобів масової інформації, суддів, прокурорів та деяких інших категорій громадян із певним статусом, пенсійне забезпечення яких регулюється окремими спеціальними законами. Різні підходи до визначення розмірів пенсій, призводить до виникнення необґрунтованої диспропорції між ними. В свою чергу, це створює соціальну напругу в суспільстві та громаді, ускладнює практичне застосування пенсійного законодавства.

II. Особливості розрахунку пенсії в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Згідно закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років.

Для обчислення пенсії, для кожного пенсіонера визначається індивідуальний коефіцієнт страхового стажу(залежно від місяців страхового стажу) та коефіцієнт заробітної плати, який визначається шляхом ділення фактичної заробітної плати застрахованої особи на величину середньої заробітної плати в Україні за відповідний період у розрізі кожного місяця.

Розмір пенсії за віком визначається за формулою (відповідно до ст. 27 Закону):

$$П = Зп \times Кс,$$

де:

П– розмір пенсії, у гривнях;

Зп-- заробітна плата (дохід) застрахованої особи, визначена відповідно до статті 40 Закону, з якої обчислюється пенсія, у гривнях;

Кс– коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений відповідно до статті 25 Закону.

Страховий стаж обчислюється територіальними органами Пенсійного фонду за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку, а за періоди до впровадження системи персоніфікованого обліку - на підставі документів та в порядку, визначеному законодавством.

Отже, до страхового стажу за період до 01.01.2004 р. зараховуються всі періоди роботи, що зазначені у трудовій книжці. Також до страхового стажу

зараховується, зокрема, час декретної відпустки, військова служба, навчання у вищих і середніх спеціальних закладах тощо, тобто види трудової діяльності, що зазначені в статті 56 Закону України «Про пенсійне забезпечення».

Після 01.01.2004 р. застрахованими особами, крім працюючих, є, зокрема, особи, які отримують допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, особи, які проходять строкову військову службу, тощо. До страхового стажу зараховується також період, коли особа отримувала допомогу по безробіттю (крім одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності) та матеріальну допомогу у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації.

Страховий стаж обчислюється в місяцях. Неповний місяць роботи, якщо застрахована особа підлягала загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню або брала добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови, що сума сплачених за цей місяць страхових внесків є не меншою, ніж мінімальний страховий внесок.

Коефіцієнт страхового стажу, що застосовується для обчислення розміру пенсії, визначається із заокругленням до п'яти знаків після коми за формулою (відповідно до ст. 25 Закону):

$$K_c = \frac{C_m \times 1,35}{12} \times 100\%$$

де, **K_c** - коефіцієнт страхового стажу;

C_m - сума місяців страхового стажу.

Коефіцієнт страхового стажу з урахуванням періодів до набрання чинності Законом не може перевищувати 0,75, а з урахуванням страхового стажу, передбаченого абзацом другим частини четвертої статті 24 Закону, – 0,85.

Для обчислення пенсії враховується заробітна плата (дохід) за весь період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року. За бажанням пенсіонера та за умови підтвердження довідки про заробітну плату первинними документами у період до 1 січня 2016 року або в разі, якщо страховий стаж починаючи з 1 липня 2000 року становить менше 60 місяців, для обчислення пенсії також враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року незалежно від перерв.

Заробітна плата (дохід) за період страхового стажу до 1 липня 2000 року враховується для обчислення пенсії на підставі документів про нараховану заробітну плату (дохід), виданих у порядку, встановленому законодавством, а за період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року - за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку.

Заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії визначається за формулою (відповідно до ст. 40 Закону):

$$\mathbf{Зп} = \mathbf{Зс} \times (\mathbf{Ск} : \mathbf{К}),$$

де, **Зп** - заробітна плата (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії, у гривнях;

Зс - середня заробітна плата (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові внески, за три календарні роки, що передують року звернення за призначенням пенсії. Порядок визначення показників зазначеної заробітної плати затверджується Пенсійним фондом України за погодженням з центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування державної фінансової політики, державної політики у сферах економічного розвитку, статистики;

Ск – сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожний місяць

($K_1 + K_2 + K_3 + \dots + K_n$);

1 2 3 n

К - страховий стаж за місяці, які враховано для визначення коефіцієнта заробітної плати (доходу) застрахованої особи.

Коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи за кожний місяць страхового стажу, який враховується при обчисленні пенсії, визначається за формулою:

$$Kз = Зв : Зс,$$

де, **Кз** - коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи;

Зв - сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до Закону враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

Зс - середня заробітна плата (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до цього Закону враховується для обчислення пенсії, за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу), а в разі одноразової сплати єдиного внеску відповідно до частини п'ятої статті 10 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» - за місяць, в якому укладено договір про добровільну участь.

Сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, яка відповідно до Закону враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу), визначається за формулою:

$$Зв = З + Зд,$$

де, **Зв** - сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, яка відповідно до цього Закону враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

З - сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої фактично сплачено страхові внески згідно з Законом за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

Зд - сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, розрахована виходячи із передбаченої частиною третьою статті 24 Закону доплати, за місяць, за який визначається коефіцієнт заробітної плати (доходу), і яка визначається за формулою:

$$\text{Зд} = \frac{\text{Д}}{\text{Т}} \times 100\%$$

де, Д – сума доплати, здійснена відповідно до частини третьої статті 24 Закону;

Т – розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці.

У разі подання застрахованою особою для обчислення розміру пенсії даних про заробітну плату (дохід) за період до 1 січня 1992 року при визначенні коефіцієнта заробітної плати (доходу) середня заробітна плата за рік (квартал) у відповідному періоді вважається щомісячною середньою заробітною платою (доходом) в Україні, з якої сплачено страхові внески, відповідного року (кварталу).

У разі відсутності на момент призначення пенсії даних про щомісячну середню заробітну плату (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові внески, за попередні місяці для визначення коефіцієнта заробітної плати (доходу) враховується щомісячна середня заробітна плата (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові внески, за наявний попередній місяць з наступним перерахунком коефіцієнта заробітної плати (доходу) після отримання даних про щомісячну середню заробітну плату (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові внески, за місяць (місяці), що передує зверненню за призначенням пенсії.

Для застрахованих осіб, які здійснювали підприємницьку діяльність і вибрали особливий спосіб оподаткування своїх доходів (фіксований податок, єдиний податок, фіксований сільськогосподарський податок), та членів їхніх

сімей, що беруть участь у здійсненні підприємницької діяльності, отриманий ними дохід за відповідний місяць визначається за формулою:

$$З=(П \times Ч)/Т,$$

де, **З** – сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої фактично сплачено страхові внески згідно із Законом № 1058-IV за місяць, за котрий розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

П – сума фактично сплаченого відповідного податку в розрахунку на відповідний місяць, грн..;

Ч – відсоток відрахувань до Пенсійного фонду від суми фактично сплаченого відповідного податку, чинний у межах відповідного періоду;

Т – розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці.

Згідно зі статтею 28 Закону № 1058-IV мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 25, а у жінок - 20 років страхового стажу встановлюється у розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. Максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.

Таким чином, розмір пенсії залежить від тривалості стажу та розміру заробітної плати.

Порівняємо розмір заробітної плати у різних сферах економічної діяльності у Полтавській, Харківській Львівській та Київській областях (табл.. 2).

Таблиця 2

Розмір заробітної плати в окремих галузях Полтавського, Харківського
Львівського та Київського регіонів

Галузь	Полтавська область	Харківська область	Львівська область	Київська область
Освіта	2782 грн.	3265 грн.	2993 грн.	3978 грн.
Переробна промисловість	3852 грн.	3282 грн.	3221 грн.	4677 грн.
Інформація та телекомунікації	2855 грн.	4487 грн.	3029 грн.	8144 грн.
Фінансова та страхова діяльність	4582 грн.	6796 грн.	5921 грн.	10537 грн.
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2922 грн.	3150 грн.	2825 грн.	3553 грн.
Будівництво	4118 грн.	3635 грн.	2362 грн.	3485 грн.
Професійна, наукова та технічна діяльність	3327 грн.	3999 грн.	3180 грн.	7726 грн.

Продовження табл. 2

Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	4083 грн.	3909 грн.	3727 грн.	6830 грн.
--	-----------	-----------	-----------	-----------

Порівняння зарплат по окремих галузях різних регіонів України дає змогу стверджувати, що значна різниця відобразиться і на розмірах пенсійного забезпечення. Що викличе ще більше розшарування суспільства як в країні в цілому так і за регіонами.

Отже, проаналізувавши основні засади пенсійного забезпечення України, можна зробити висновок про великий розрив між величиною пенсії різних прошарків суспільства. Тому, з метою зменшення цієї диференціації варто ввести єдину та справедливую для всіх громадян систему нарахування пенсії.

III. Міжнародний досвід побудови систем пенсійного страхування та його імплементація в Україні

Практичне реформування пенсійної системи в Україні пробудило у суспільстві інтерес до світового досвіду розв'язання цієї надзвичайно важливої соціальної проблеми.

Нині у світі існує три базові стратегії пенсійного забезпечення: *солідарна*, *накопичувальна* і *змішана*.

Солідарна стратегія передбачає солідарні відносини між поколіннями працівників - тобто тих, хто працює нині і утримує пенсіонерів, з одного боку, і пенсіонерів, з іншого. Свого часу нинішні пенсіонери, коли вони працювали, утримували попереднє покоління пенсіонерів.

Принципова особливість солідарної державної пенсії в Україні полягає у тому, що жінка або чоловік працювали, щоб заробити пенсію, 35 або 40 років і, ставши пенсіонерами, отримують її на рівні приблизно однієї третини своєї колишньої зарплати. Ця величина закладена у нормативах відрахувань до Пенсійного фонду України: щомісяця до ПФУ роботодавці відраховують 32% фонду оплати праці, а самі працівники (майбутні пенсіонери) - 1%-2%. Коли пенсіонер помирає, родичі отримують останню пенсію на похорони. І все.

Накопичувальна стратегія передбачає наявність державних, корпоративних і особистих накопичувальних пенсійних програм, за допомогою яких формується майбутня пенсія громадянина.

Принципова особливість накопичувальної пенсії в тому, що вона є приватною власністю пенсіонера, який має право розпоряджатися нею на власний розсуд. Як правило, її заповідають спадкоємцям.

Змішана стратегія передбачає комплексне використання в пенсійній моделі елементів солідарної та накопичувальної стратегій, а також систем пенсійного страхування.

Нині солідарна і накопичувальна стратегії в чистому вигляді використовуються досить рідко (Україна, Чилі, Казахстан тощо). А от змішана стратегія – повсюдне явище у світі.

Проведемо короткий аналіз, систематизацію і стислий опис різних стратегій і моделей пенсійного забезпечення в світі, з тим, щоб врешті дійти до розуміння, якою має бути пенсійна система в Україні.

1) Радянська (діюча українська до 2004 року) солідарна модель. Це приклади класичної солідарної стратегії пенсійного забезпечення. Її сутність розкрита вище при поясненні принципів солідарної стратегії.

2) Російсько-польська солідарно-накопичувальна модель пенсійного забезпечення - класичний приклад змішаної стратегії. До речі, керівництвом України саме ця модель взята за базову для формування власної пенсійної системи, в якій будуть присутні всі три рівні – солідарний, страховий і накопичувальний. Така система добре перевірена на практиці. До речі, другий (страховий) рівень в цій моделі дуже схожий на солідарний рівень, адже гроші цього рівня теж належать державі.

3) Американська накопичувально-солідарна модель (США, деякі країни Латинської Америки, Португалія). Середній американець має можливість забезпечити собі три пенсії: державну, приватну корпоративну і приватну індивідуальну. Сукупна податкова ставка на фонд заробітної плати за умови функціонування американської моделі пенсійної системи становить 15,3%. Її в рівних частках сплачують роботодавець і працівник. Пенсійний податок має сукупну ставку 10,7% і також сплачується в рівних частках компаніями (роботодавцями) і працівниками.

При реалізації пенсійних програм другого рівня учасники (юридичні та фізичні особи) мають право самостійно обирати інвестиційні проекти, куди фонди зобов'язані спрямувати їхні пенсійні внески. До того ж при відкритті особистого пенсійного рахунку (ОПР) є певні особливості. Так, не оподатковуються щорічні внески на суму, що не перевищує 2 тис. доларів (можна відкрити ОПР на дитину з моменту її народження). Крім того, якщо гроші знімаються з ОПР до досягнення 59,5 років, доводиться платити прибутковий податок.

4) Німецька накопичувально-солідарна (виробнича) модель має ті ж три рівні. Особливість німецької моделі у тому, що на підприємстві створюється

самоврядний структурний підрозділ, який займається корпоративними та особистими пенсійними програмами працівників. Накопичені кошти йдуть на відновлення та модернізацію виробництва. Ця модель функціонує в Австрії, Бельгії, Франції, Греції, Швеції та інших країнах.

5) Японська накопичувально-солідарна модель. Вона вельми своєрідна, оскільки увібрала в себе багатовікові традиції японського суспільства. Її так і хочеться назвати «умовно-накопичувальною» тому, що де-юре - це солідарна модель, а де-факто - накопичувальна, в якій держава «своєрідно» взяла на себе функції недержавного пенсійного фонду. Мимоволі згадуєш фразу, що стала приказкою: «Схід - справа тонка». Деяким аналогом японській може служити пенсійна система США для урядових чиновників.

У Японії основою пенсійної системи є державне соціальне забезпечення, яке фінансується з бюджету, але забезпечене за рахунок пенсійних внесків самих працівників та роботодавців. У зв'язку зі старінням населення та зростанням кількості пенсіонерів в Японії функціонує дворівнева модель. Основу базової пенсії складають пенсійні внески застрахованих громадян, підприємців і дотації держави (приблизно третина базової пенсії). Розмір базової пенсії у законодавчій формі встановлюється щорічно 1 квітня в фіксованому обсязі. Розмір пенсії достатній для задоволення основних потреб. Джерелом фінансування додаткових пенсій другого рівня є внески роботодавців і працівників, але виступають вони в формі додаткових пенсій: державної та корпоративної. Ця модель характерна також для Великобританії, Австралії та для деяких країн Північної Європи.

б) Чилійська накопичувальна модель. Введена А. Піночетом у 1981 р. Ця модель мала виключити вплив держави і політики на систему пенсійного забезпечення. Чилійська пенсійна програма розрахована на 40 років. Наприкінці цього терміну розмір пенсії має сягнути 400 доларів США. Модель дворівнева. Перший рівень - це обов'язкове відрахування працівником 10% заробітної плати до одного з приватних пенсійних фондів, які жорстко контролюються державою. Другий рівень - це страхування на випадок настання інвалідності чи втрати годувальника (3% від заробітної плати). За 20 років реалізації цієї моделі рівень

пенсії в Чилі досяг 200 доларів США. Цю ж модель взяли за основу Аргентина, Перу, Колумбія та Казахстан.

7) Казахська накопичувальна модель. Запроваджена у Казахстані з 1 січня 1998 року. Її відмінністю від чилійської моделі є те, першим рівнем служать обов'язкові щомісячні пенсійні внески у обсязі 10% заробітної плати до державного Пенсійного фонду. Другий рівень - це 14 недержавних пенсійних фондів, які реалізують індивідуальні та корпоративні накопичувальні пенсійні програми. На другий рівень припадає майже дві третини в загальній сумі пенсійних накопичень.

Згідно з законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне страхування», виконавча та законодавча гілки влади вже визначилися – в Україні реалізується російсько-польська модель пенсійної системи (рис. 1).

Таблиця 3

Стратегії та моделі пенсійного забезпечення

Стратегія	Модель	Рівні пенсійної системи		
		1	2	3
1. Солідарна	радянська	державна пенсія (солідарна)	немає	немає
2. Солідарно-накопичувальна	російсько-польська	державна пенсія (солідарна)	обов'язкове страхування	накопичувальна (корпоративна, особиста)
3. Накопичувально-солідарна	американська	державна пенсія (солідарна)	трудова (корпоративна)	накопичувальна (особиста)
	німецька (виробнича)	державна пенсія (солідарна)	трудова (корпоративна)	Накопичувальна (особиста)
4. Умовно-накопичувальна	японська	базова пенсія	додаткова державна та корпоративна	-
5. Накопичувальна	чилійська	обов'язкова накопичувальна пенсія	обов'язкове страхування (3%)	-
	казахська	обов'язкова	добровільна	-

		накопичувальна пенсія в державному пенсійному фонді	накопичувальна пенсія	
--	--	---	-----------------------	--

Ознайомлення з даними «Стратегії і моделі пенсійного забезпечення в світі» (табл. 3, 4) дозволяє не тільки погодитися, але і підтримати це рішення, оскільки воно враховує те, що майже третина населення України – це пенсіонери, які одержують «солідарну» пенсію.

Таблиця 4

Головні риси пенсійної реформи в деяких країнах Східної Європи
(порівняльна таблиця)

Країна	Естонія	Польща	Словенія	Угорщина	Чехія
Дата початку реформи	1998	1998	1998	1997	1998
Пенсійний вік	До 2016 року піднімуть до 63 років для чоловіків і жінок	Підвищили до 65 років для чоловіків і до 60 - для жінок	Підвищили до 65 років для чоловіків і до 60 років - для жінок	Підвищили до 62 років для чоловіків і жінок	Поступово підвищують до 62 років для чоловіків і до 57-61 років - для жінок

Продовження табл. 4

Достроковий вихід на пенсію	Дозволяють тільки тим особам, які працювали за шкідливих для здоров'я умов	Дозволяють усім працівникам, але розмір пенсії не зменшується тільки для тих осіб, які мають 25 років стажу	Дозволяють тим особам, які працювали за шкідливих умов і мають не менше ніж 20 років стажу	Дозволяють тільки тим особам, які працювали за шкідливих для здоров'я умов	Тим особам, які мають 25 років стажу, дозволяють виходити на пенсію на 3 роки раніше. Розмір пенсії зменшується на 1% за кожний квартал, що передує досягненню пенсійного віку
Умови призначення пенсій за віком	Щонайменше 15 років стажу - для отримання повного розміру пенсії	Щонайменше 25 років стажу - для отримання повного розміру пенсії. Всі наймані працівники,	Щонайменше 15 років стажу.	Щонайменше 20 років стажу - для отримання повного розміру пенсії. Мінімум 15	Щонайменше 15 років стажу за досягнення 65-річного віку або 25 років стажу за досягнення пенсійного віку. Це право мають

		само зайняті особи і члени їхніх сімей зобов'язані сплачувати пенсійні внески		років стажу - для отримання часткової пенсії із солідарної системи	всі наймані працівники і самозайняті особи
Чи передбачає реформа запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи?	Ні. Однак таку систему заплановано запровадити у 2002 році	Так. Участь у накопичувальній системі є обов'язковою для всіх працівників, що не досягли 30-річного віку, але добровільною для працівників віком від 30 до 49 років. Працівників, які досягли 50-річного віку, до обов'язкової накопичувальної системи не залучають	Ні	Так. Участь у накопичувальній системі є добровільною для нинішніх працівників і обов'язковою для осіб, які щойно розпочинають трудову діяльність. Накопичувальна система забезпечує довічні пенсії	Ні

Продовження табл. 4

Нарахування пенсійних внесків	Особи, які провадять підприємницьку діяльність, сплачують 20% від доходу, що перевищує мінімальний розмір заробітної платні. Роботодавці відраховують 20% від фонду заробітної платні	Загальний розмір внеску становить 45%, з яких 23% сплачують роботодавці, а 22% - працівники. Із загальної суми надходжень 24% спрямовують на фінансування пенсій за віком, 15% - до солідарної системи і 9% - до накопичувальної системи	Працівники сплачують у середньому 15,5%, а роботодавці - 8,85% від заробітної платні	Працівники сплачують 8% від заробітку, а роботодавці - 22% від фонду заробітної платні. Внески працівників-учасників накопичувальної системи - надходять до накопичувальної системи, а внески роботодавців - тільки до солідарної системи	Працівники сплачують 6,5% від заробітку, а роботодавці відраховують 19,5% від заробітної платні
Порядок обчислення пенсій у	До пенсії фіксованого розміру (встановленого в законодавстві)	Підставою для обчислення пенсії є умовно-накопичувальн	Базою для обчислення пенсії є 10 років з найкращими до-	Пенсія становить 53% середнього заробітку за умови 20-	До пенсії фіксованого розміру за кожний страхових рік

солідарній системі	за кожний рік стажу додають 6,4% такої пенсії. Мінімальний період для обчислення - 15 років	і рахунки. Зараховані на ці рахунки внески індексують відповідно до зростання заробітної платні в економіці та підвищення темпів інфляції	ходами, починаючи з 1970 року. Для чоловіків розмір пенсії становить 35% заробітку за 15 років стажу і 2% за кожний додатковий рік, але загалом - не більше 85%	річного стажу. Протягом наступних 5 років за кожний рік додають 2% середнього заробітку, протягом наступних 11 років - 1%, протягом наступних 4 років - 1,5%, протягом усіх наступних років - 0,5%	додають 1,5% скоригованого заробітку протягом останніх 14 років (кількість років для обчислення такого заробітку збільшуватиметься кожного року на одиницю до досягнення 30-річного страхового стажу)
Порядок індексацій пенсій у солідарній системі	Індексації не провадять автоматично	Пенсії індексують автоматично, повністю враховуючи темпи інфляції і беручи до уваги 20% зростання реальної заробітної платні	Пенсії індексують відповідно до темпів зростання середньої заробітної платні	Індексацію, що на 100% відповідає темпам інфляції, провадять автоматично	Якщо темпи інфляції перевищують 5% на рік, то розмір пенсії збільшують на 70% щодо темпів інфляції та на 30% щодо темпів зростання заробітної платні. Індексацію провадять наступного року після коригування пенсій відповідно до темпів інфляції

В таблиці 5 наведені основні показники обсягів пенсійного забезпечення в розвинутих ринкових країнах світу та в Україні. Як показує аналіз даних таблиці 4 – низькі пенсії в Україні – це наслідок дуже низького рівня ВВП.

Таблиця 5

Видатки на соціальний захист та пенсії за віком у відсотках до ВВП*

Країна	Витрати на пенсії за віком (% від ВВП)
Бельгія	8,6
Данія	10,6
Франція	10,2
Німеччина	7,6
Греція	10,6
Ірландія	5,0
Італія	11,5
Люксембург	8,6
Голландія	9,8
Португалія	5,5
Іспанія	6,4
Великобританія	10,0
<i>Середній показник:</i>	8,7
Україна	9,0

**Джерело (крім України): Комісія Європейського Союзу.*

Як показує аналіз даних, наведених в таблиці 5, рівень відносних видатків на соціальний захист та пенсії за віком у відсотках до ВВП в Україні відповідає середньому показнику у Європі, однак рівень фактичної пенсії не являється купівельно-спроможним, тобто рівень ВВП в Україні не відповідає європейському співвідношенню до прожиткового мінімуму на макrorівні.

З метою більш детального вивчення досвіду окремих країн, варто зупинитися на особливостях окремих з них.

Пенсія в Норвегії. У цій країні і чоловіки, і жінки виходять на пенсію в 67 років. При цьому об'єктивності ради треба додати, що середня тривалість життя в Норвегії - близько 90 років. Пенсія по старості складається з кількох елементів: базової частини, додаткової частини та (або) спеціального посібника для накопичення доходів. Можуть входити в пенсію і надбавки за дітей і чоловіка, пов'язані з доходами.

Базова пенсія призначається без урахування колишніх доходів або платежів. Досить у віці від 16 до 66 років відпрацювати 3-річний страховий період (безвиїзно перебуваючи в країні). Але для отримання повної пенсії (тобто включаючи додаткову частину) знадобиться не менш ніж 40-річний страховий період. Якщо пенсіонерами є подружжя, то базова пенсія кожного з них дорівнює 85% базового розміру. Ці нормативи були введені в 2009 році реформою пенсійної системи.

Базова частина пенсії в Норвегії розраховується на основі страхового періоду і не залежить від сплачених майбутнім пенсіонером внесків до Національної страхової системи. Костьольна додаткової частини пенсії є один нюанс. Громадянин має право на отримання додаткової пенсії, якщо його річний дохід протягом 3 років перевершував будь середньорічне значення числа «G» після 1966 року народження, а величина «G», приміром, на 1 січня 2010 року склала 72 881 норвезьку крону (5829,55 €). Сумарно додаткова пенсія та спеціальне доповнення не повинні бути менше 1,94G.

Фінансування Національної страхової системи в Норвегії здійснюється шляхом виплати внесків працівниками, підприємцями, роботодавцями і державою. Розмір внесків визначається парламентом; вони не повинні перевищувати 25% від доходу. Внески для найманих працівників становлять 7,8% від доходу; для індивідуальних підприємців - 11% від доходу. Внески роботодавців варіюються виходячи з виплачуваної заробітної плати та місця розташування підприємства (від 0 до 14,1%).

Пенсія в Швеції. Тут людина має право отримувати пенсію з 61 року. Але чим далі майбутній пенсіонер відкладає цей момент, тим більше грошей він отримуватиме.

Пенсія складається з різних частин. Одна частина називається загальною. Іншу частину грошей пенсіонер отримує від роботодавця (приблизно 10% від зарплати).

Кожен робочий рік приплюсовує нові гроші до загальної частини пенсії. Частина внесків платить сам працівник у вигляді прибуткового податку, частина платить його роботодавець. Два цих внеску створюють «пенсійні права» (pensionsrätter) і складають сукупно 18,5% від тієї частини зарплати, яка вважається основою майбутньої пенсії. Враховується й те час, коли майбутній пенсіонер сидів вдома з маленькими дітьми, навчався, служив в армії чи хворів. Ця частина пенсійного вкладу здійснюється державою.

У Швеції пенсійний вік для чоловіків і жінок однаковий - 65 років. Можна працювати і далі - і тим вище підніметься пенсія. Збільшення пенсії у Швеції становить приблизно 10% за кожен рік, опрацьований після 65 років. Цікаво, що пенсію можна одержувати не тільки цілком, але і частково: 25%, 50% або 75%. При цьому можна працювати цілий день або частину дня.

При нарахуванні пенсії в розрахунок береться сума, накопичена на спеціальному рахунку за тридцять робочих років. Перерахунок пенсії робиться раз на рік. Мінімальна пенсія в Швеції - 5500 крон (600 дол.), Середня - 9200 крон (1000 дол.), Максимальна - 36 800 крон (4000 дол.). В якості пільг держава надає

пенсіонерам безкоштовне медичне обслуговування та медикаменти та безкоштовне отримання освіти.

Пенсія в Німеччині. Основна складова пенсій в цій країні - державна. Вона заснована на принципі солідарності поколінь. Люди похилого віку отримують пенсію за рахунок внесків працюючих (19,6% від заробітку до вирахування податків). Платять їх навпіл застраховані працівники та роботодавці. Відповідно, внесок застрахованого становить 9,8% від його зарплати.

Система державного страхування охоплює всіх працюючих за наймом, крім чиновників (останнім пенсія виплачується з держбюджету). Можуть не брати участь у державному страхуванні підприємці та особи вільних професій: лікарі, адвокати, артисти. Однак більшість з них платить внески в професійні страхові каси.

У ФРН в 2006 році був підвищений вік виходу на пенсію для чоловіків і жінок - з 65 до 67 років. Це пов'язано із зростанням тривалості життя. До речі, за новітніми даними, очікувана середня тривалість життя в Німеччині - 77,5 років у чоловіків і більше 82 років у жінок. Підвищення віку виходу на пенсію здійснюється в Німеччині поступово: щороку набавляти по місяцю. Тим, хто народився в 1950 році, треба відпрацювати до 65 років і 4 місяців, тим, хто народився в 1964 і пізніше - повні 67 років. При цьому багато хто виходить на пенсію достроково, що призводить до скорочення пенсії (на 0,3% за кожен недопрацьований місяць).

Середня державна пенсія в Німеччині - 1270 євро. В середньому ті, хто виходить на пенсію, отримують 47% від зарплати. Граничний розмір державної пенсії - 2200 євро. А якщо людина довгі роки був безробітним? Або заробляв мало? На допомогу приходить держава. Воно доплачує різницю між пенсією і прожитковим мінімумом. Крім того, держава оплачує житло (обмежене метражем), опалення та інші житлові витрати.

Пенсія у Франції. Французька пенсійна система ґрунтується на двох принципах: «пенсійне накопичувальне страхування» (пенсія виплачується з

коштів, які людина відкладає протягом трудової діяльності) та «солідарність» (пенсія виплачується з відрахувань працюючих співгромадян).

Особи вільних професій і дрібних підприємців платять в пенсійний фонд 16,35%. Більшість найманих працівників платить стільки ж, і при цьому половину відраховує роботодавець.

Пенсія у Франції становить 50% від середньої зарплати, що розраховується за одинадцять останніх трудових років.

Днями французький уряд в особі прем'єр-міністра Жан-Марка Еро представило варіант пенсійної реформи. Це вже третя пенсійна реформа за останнє десятиліття. Реформа спрямована на скорочення дефіциту пенсійної системи (7 млрд. Євро). Причому, за прогнозами, в 2020 році дефіцит складе 20,7 млрд. Євро. Але система, ймовірно, збалансується до 2040 року завдяки нинішньому зростанню народжуваності.

У 2010 році Н. Саркозі підняв пенсійний вік з 60 до 62 років, що викликало демонстрації та страйки. Нинішньому президенту профспілки обіцяли аналогічну хвилю протестів. Бізнес зумів не допустити прямого підвищення податків і домогтися поступового збільшення внесків. Ставка основного податку, що поповнює пенсійний фонд, становить сьогодні всього 7,5% для працюючого населення. Відповідно до реформи Еро, зростання внесків протягом 4 найближчих років приведе до невеликого сумарного підвищення (на 0,3 відсоткових пункти, або на 4,5 євро на місяць для співробітника з мінімальною зарплатою) до 2017 року. З 2015 року намічено введення надбавок для співробітників, що працювали на важких виробництвах.

Олланд тримає свою передвиборну обіцянку: незважаючи на останні вимоги Євросоюзу, французьке уряд не став підвищувати пенсійний вік. Правда, реформа Еро змінює стаж, необхідний для отримання повної пенсії: зараз потрібно пропрацювати 41,5 року, а до 2035 року буде потрібно 43 роки. Нові правила торкнуться тих, хто народився після 1973 року. В результаті уряд все ж примусить більшість громадян трудитися і після 62 років.

Пенсія у Великобританії. Базову державну пенсію тут отримують чоловіки старше 65 років і жінки старше 60 років. Розмір пенсії залежить від трудового стажу. Держава гарантує виплати в розмірі 20% від середньої зарплати працівника (у перекладі з фунтів стерлінгів - близько 440 євро на місяць). Трудова пенсія формується також за рахунок внесків працівника - навпіл з роботодавцем. Ця частина пенсії залежить від розміру зарплати і складає трохи більше 20% від доходу.

У Британії існує маса способів накопичити і приватну пенсію. Кошти, що перераховуються в спеціальні НПФ, не обкладаються податком.

Розміри пенсій в Британії сильно відрізняються: багаті пенсіонери отримують 80-90% від колишньої зарплати, бідні - трохи більше 20%. Середній коефіцієнт заміщення у Великобританії - близько 50%.

Пенсійна система Великобританії передбачає кілька варіантів пенсійних виплат.

1) Базова державна пенсія. Нараховується чоловікам за умови, що стаж роботи становить 44 роки, і жінкам, які відпрацювали 39 років. Однак, якщо працівник досяг пенсійного віку після 6 квітня 2010 року, що потребується стаж роботи знижений до 30 років. Крім того, з цього часу пенсійний вік для жінок збільшено з 60 до 65 років. Якщо не набирається достатнього стажу, то пенсія розраховується в процентному співвідношенні до зараховуються відпрацьованим рокам. У 2011-2012 рр. мінімальна базова пенсія для самотньої людини становила 102,15 фунта на тиждень.

2) Додаткова державна пенсія. Вона введена з 6 квітня 2002 року, залежить від заробітної плати протягом усіх років роботи і не нараховується тим, хто займався індивідуальною підприємницькою діяльністю. У разі смерті чоловіка, який отримував додаткову державну пенсію, другий чоловік може мати право на отримання до 50% цієї пенсії.

3) Професійна пенсійна схема. Реалізується роботодавцем щодо його працівників. Розміри внесків вказані вище.

Пенсія у Росії. Що стосується Росії, то тут ставки внесків до Пенсійного фонду, згідно з останніми новаціям, рівняються 22%, з яких з них 6% - солідарна частина тарифу, а 16% - його індивідуальна частина. Причому це обкладення стосується так званої граничної бази (568 тис. Руб. На рік). Якщо база перевищена, то держава накидає понад те ще десять відсоткових пунктів, тобто загальний розмір виплат становить вже 32%. Додаткові 10% складають солідарну частину тарифу. Страхові внески виплачують роботодавці. До речі, на них же лягає і навантаження в розмірі 2,9% соціального страхування і 5,1% обов'язкового медстрахування працівників. Таким чином, підсумкова страхова навантаження може становити в 2013 році 30-40%.

У Росії середній розмір призначеної пенсії по відношенню до розміру середньої зарплати склав в січні 2013 року 33,5%. При цьому середній розмір пенсії в 2012 році склав 9041 тис. Руб. проти 8203 руб. в 2011 році. Чоловіки в Росії виходять на пенсію в 60 років, жінки - в 55. Пенсійний вік передбачається в найближчі роки підвищити. Дефіцит Пенсійного фонду РФ в 2013 році становить понад 2 трильйонів рублів (3% від ВВП країни).

Таблиця 6

Обсяги пенсій Європи та України

№	Країна	Пенсійні виплати	Вік		Внесок, %	Середня пенсія	Мінімальна пенсія
			Жінки	Чоловіки			
1.	Україна	Солідарність	55	60	10	1526 грн. (118 дол.)	949 грн. (73 дол.)
2.	Швеція	Загальна + % від роботодавця	65	65	28,5	9200 крон (426 дол.)	5500 крон (255 дол.)
3.	Німеччина	Солідарність + власні страхові накопичення	65-67	65-67	16,9	1270 євро (1618дол)	362 євро (461дол)
4.	Франція	Пенсійне накопичувальне страхування + солідарність	62	62	30	800(дол.)	700(дол.)

5.	Великобританія	Базова державна пенсія + додаткова + професійна	60	65	18	700(дол.)	437(дол.)
6.	Норвегія	Базова частина + додаткова частина (накопичення)	67	67	До 25	111666 крон(ч) (5177 дол.) 8583 крон(ж) (397 дол.)	56 861 крон

Отже, система пенсійного забезпечення склалася в Україні історично і тривалий час у цілому задовольняла потреби суспільства. Проте в умовах розвитку ринкових відносин та на тлі об'єктивного демографічного процесу старіння населення така система не спроможна ефективно виконувати покладені на неї соціально-економічні функції.

Проаналізувавши основні засади пенсійного забезпечення України, можна зробити висновок про великий розрив між величиною пенсії різних прошарків суспільства. Адже при більших затратах праці вчителька буде отримувати меншу заробітну плату, ніж суддя. І причина не лише в розмірі заробітної плати, а й у відсотку, який вираховується з цієї суми на пенсійне забезпечення. Тому, з метою зменшення цієї диференціації варто ввести єдину та справедливую для всіх громадян систему нарахування пенсії. Нове законодавство дозволило б пенсійній системі бути більш ефективною, фінансово-збалансованою та стійкою.

Висновок

Отже, варто привести законодавство України у відповідність до європейських стандартів, а також максимально сприяти розвитку бізнесу на вітчизняних теренах. Саме збільшення надходжень до вітчизняної економіки має стимулювати підвищення заробітної плати і як наслідок – покращити пенсійне забезпечення літніх мешканців України.

Українські пенсіонери фактично стали заручниками економічних негараздів, які переживала наша країна. Податки, які вони сплачували до державного бюджету колишнього СРСР, зникли разом з розпадом імперії. Розмір пенсій нині залежить від стану економіки та демографічної ситуації в державі.

Основна функція сучасної української пенсійної системи (її солідарна частина) – лише розподіл коштів, що надходять від працюючих. На сьогодні рівень надходжень недостатній – отож не є задовільним і розмір пенсійних виплат. Не так вже багато в Україні тих, хто розуміє це. Проте останнім часом таких людей стає все більше.

Таким чином, незадовільний рівень пенсійних виплат пояснюється низьким рівнем заробітних плат в Україні. Саме через збільшення доходів працюючого населення потрібно підвищити рівень пенсійних виплат, тим самим наблизитись до стандартів об'єднаної Європи.

Яким чином сьогоднішній молоді запобігти ситуації, в якій опинилися їхні дідусі-бабусі? Відповідь тут може бути одна – пенсійні накопичення. Ухвалений Закон України *«Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»* передбачає запровадження в Україні накопичувального рівня пенсійної системи. Проте час введення в дію цього компоненту законодавцями не визначено – Закон містить щодо цього цілий перелік застережень. Потрібно вирішувати це питання прямо зараз, бо поки молоді залишається сподіватися лише на недержавне пенсійне забезпечення.

Гарантія безбідної старості за умови запровадження обов'язкового та добровільного пенсійного накопичення полягатиме насамперед у тому, що майбутній пенсіонер не залежатиме від того, яка середня заробітна плата буде в

Україні в період його виходу на пенсію. Розмір пенсійних виплат багато в чому визначатиметься тим, скільки грошей людині вдалося зібрати на своєму обов'язковому та добровільному пенсійних рахунках. Зважаючи на проблеми, які виникають з пенсійним забезпеченням в багатьох європейських країнах, пенсійне накопичення є найефективнішим засобом їх вирішення.

Яскраве свідчення тому – Велика Британія, один з лідерів нової Європи. Саме ця європейська країна запровадила практику пенсійних накопичень, відтак демографічні колапси не мають суттєвого негативного впливу на розмір пенсійних виплат та вік виходу на пенсію британців. Тому Україні, що поставила за мету поступове входження до Європейського Союзу, дуже важливо застосувати найкращий досвід Європи щодо реформування пенсійної системи. Також потрібно, щоб самі громадяни набули «пенсійної свідомості» і почали активно дбати про свою старість.

Зрозуміло, що багатьом українцям може стати на заваді природний страх щодо тривалих накопичень, пов'язаний із банкрутством довірчих товариств у 80-90-х роках. Проте не слід забувати, що українське пенсійне законодавство в реформуванні пенсійної системи базується на найкращих світових здобутках та максимально сприяє збереженню тривалих накопичень.

Пенсійна культура як показник цивілізованості суспільства потрібна нашій державі для впевненого поступу вперед, пов'язаного із загальноєвропейською інтеграцією. Чим швидше це усвідомлять громадяни України - тим більша буде впевненість кожного з нас у забезпеченій старості.

Список використаних джерел

- 1) Галімов А.В. Аспекти соціального забезпечення: стан та проблематика розвитку пенсійного страхування / А.В. Галімов, В.С. Бастричев // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету “Україна”. – 2010. – №2. – С.55-60.
- 2) Губрієнко О.М. Проблеми та перспективи реформування пенсійної системи України / О.М. Губрієнко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №4. – С.57-64.
- 3) Філіпчук П. Суперечності правого законодавства щодо впровадження пенсійної реформи / П. Філіпчук // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – №1. – С.128-132.
- 4) Ярошевич Н.Б. Пенсійне страхування: проблеми розвитку / Н.Б. Ярошевич, Н.Є. Шутовська / Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.19.7. – С.240-244.
- 5) Закон України «Про страхування» (Законом України від 4 жовтня 2001 року N 2745-III цей Закон викладено у новій редакції) // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 17 грудня 2008 року N 675 VI.
- 6) Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» (при вступі України до СОТ)» від 7 липня 2005 року N 2774-IV.
- 7) «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» - Закон України від 9 липня 2003 року N 1058-IV // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 25 грудня 2008 року N 799-VI – Комп'ютерно-довідкова система законодавства України (www.liga-zakon), квітень 2008 року.
- 8) «Про пенсійне забезпечення» – Закон України від 5 листопада 1991 року N 1788-XII // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 27 квітня 2007 року N 997-V - Комп'ютерно-довідкова система законодавства України (www.liga-zakon), квітень 2008 року.
- 9) «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» - Закон України від 26 червня 1997 року N 400/97-ВР // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 19 грудня 2006 року N 489-V --

Комп'ютерно-довідкова система законодавства України (www.liga-zakon), квітень 2008 року.

10) «Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування» - Закон України від 11 січня 2001 року N 2213-III // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 20 грудня 2005 року N 3235-IV.

11) «Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій» - Постанова КМУ від 3 листопада 1998 р. N 1740 // Із змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України станом від 31 січня 2007 року N 79 - Комп'ютерно-довідкова система законодавства України (www.liga-zakon), квітень 2008 року.

12) «Ліцензійні умови провадження діяльності з адміністрування пенсійних фондів» - Розпорядження Держфінпослуг від 13.11.2003 N 118 // Комп'ютерно-довідкова система законодавства України (www.liga-zakon), квітень 2008 року.

13) Адамович В.В. Реформування галузі страхування життя в Україні: вимога часу, потреба суспільства, завдання влади // Страхова справа. – 2002. - № 3(7).

14) Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 203 с.

15) Внукова Н. М.. Соціальне страхування: Навчальний посібник/ Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук. - К.: Кондор, 2006. - 352 с

16) Волощенко Л. Стан і перспективи українського ринку страхування життя Журнал "СХІД", Джерело: www.experts.in, 19 січня 2009.

17) Момотюк Л. Роль недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного забезпечення // Фінанси України. – 2006. - №5. – с. 71-77.

18) Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 р. № 1057-ГУ.

19) Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р. №1788-ХІІ.

20) Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали в наслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 №796-ХІІ.

21) Закон України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ», від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ.

22) Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. №3723-ХІІ.

23) Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р. № Д789-ХІІ.

24) Закон України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 р. № 2790-ХІІ.

25) Закон України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 р. № 2862-ХІІ.

26) Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 р. № 3551-ХІІ.

27) Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993 р. № 3721-ХІІ.

28) Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17 квітня 1991 р. № 962-ХІІ.

29) Закон України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 р. №803-ХІІ.

30) Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР.

31) Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» від 1 червня 2000 р. № 1767-ІІІ.

32) Закон України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» від 26 червня 1997 р. № 400/97-ВР.

33) Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. № 2493-ІІІ.

34) Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999р. № 1105-ХІУ.

35) Закон України «Про дипломатичну службу» від 20 вересня 2001 р. №2728-111.

36) Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18 травня 2004 р. № 1727-ІУ.

37) Закон України «Про соціальний захист дітей війни» від 18 листопада 2004 р. № 2195-ІУ.